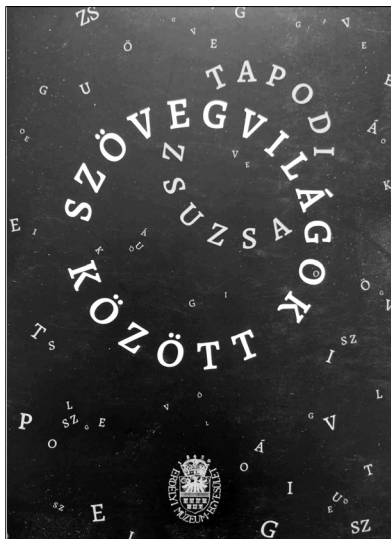

Erdély Judit

VILÁGOK, SZÖVEGVILÁGOK

2024 októberében jelent meg a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület gondozásában Tapodi Zsuzsa *Szövegvilágok között* című tanulmánykötete¹. Amint a szerző az előljáróban közli: az utóbbi hét évben keletkezett írásai közül válogatott tizenegy tanulmánnyal lép az olvasó elé, amelyekben főként a kortárs erdélyi irodalom jelenségeit vizsgálja a valóságábrázolás és fikció kölcsönhatásában megjelenített másság-képektől az irodalom és a filmművészet közötti kapcsolatokig. A tanulmányok különböző irodalmi és kulturális témákhoz kapcsolódva a narratológia, az imagológia, az adaptáció- és traumaelmélet a spatial turn, animal turn, ökokritika, mítoszkritika paradigmakörében az intertextualitás, a szövegek és azok társadalmi kontextusainak elemzésére vállalkoznak. A szerző különböző irodalmi műfajokat, korszakokat és szerzőket vizsgál, de közös szál a szövegek világának, határainak és jelentésrétegeinek felfedezése. A tanulmányok tehát foglalkoznak a szövegek közötti kapcsolatokkal, a művek egymásra hatásával és azok kulturális vagy történelmi háttérével, a kultúra és irodalom kölcsönhatásaival; vizsgálják a szövegekbe ágyazott különböző, kulturálisan meghatározott jelentésformákat, a befogadói viszonyulásokat az irodalmi alkotások értelmezésében, valamint rávilágítanak a szöveg és a befogadás kapcsolatának koronként változó problémáira. A szövegvilágok közé, a szövegek párbeszé-

1 Tapodi Zsuzsa: *Szövegvilágok között*. Kolozsvár, 2024, Erdélyi Múzeum-Egyesület.

débe értelemszerűen bekapcsolja az időben távolabbi vagy közelebbi korok szerzőinek munkáit is: Arisztotelész, Ovidius, John Steinbeck, Krúdy Gyula, Markovits Rodion, Daday Loránd, Bálint Tibor, Stanislaw Lem, Umberto Eco írásait; a kortárs szerzők közül pedig az erdélyi vagy Erdélyhez kötődő alkotók: Bodor Ádám, Láng Zsolt, Eginald Schlattner, Tompa Andrea, Gerlóczy Márton műveit. A kötet egyes írásai – részben vagy teljesen – már megjelentek különböző kiadványokban, vagy a szerző előadásában elhangzottak konferenciákon, de a kötetbe való beszerkesztésük során újabb tartalmakkal egészültek ki.

A *Hely és helyzet* fejezet első tanulmánya: *Összeesküvés-elmélet és irodalom* Krúdy Gyula *A tisztaeszlári Solymosi Eszter* című művében vizsgálja a valóság és a fikció viszonyát a törvényszéki periratokkal, hiteles vizsgálati anyagokkal, boncolási és kihallgatási jegyzőkönyvekkel, sajtótudósításokkal, egymásnak ellentmondó véleményekkel és állásfoglalásokkal bíró, Európa-szerte ismert, XIX. századi bűnügyi történet irodalmi anyaggá való szublimálódásában. „Az irodalomtudós számára nem annyira a miről, hanem a miért és még inkább a hogyan izgalmas kutatási téma” – írja Tapodi Zsuzsa (33. o.). Az ellenségkép képződés és az összeesküvés-elméletek kialakulásának ideológiailag, világnézetileg is támogatott „természetrájtát” járja körül a tanulmány, miközben arra keresi a választ, miképpen lesz egy megtörtént esemény, egy Európát megrengető vérvádper irodalommal úgy, hogy közben alkotója véleményt formál saját koráról, „*nosztalgiával és iróniával megidéz egy olyan világot, amely őrzi még a negyvennyolcas nemes eszméket, de a megállíthatatlan bomlás jelei már kiütököznek rajta*”. (38. o.)

A *Markovits Rodion-életmű recepciójának változásai a lokális, regionális és egyetemes koordinátái között és a sokszínű avasi társadalmi-kulturális közeg* című tanulmány azt vizsgálja, hogyan jelenik meg a szülőföld realitása a 20. századi politikai ideológiák által (is) feledésre ítélt *Markovits-életműben* és az *Az anyám kertje* és a *Reb Áncsli és más avasi zsidókról szóló széphistóriák* című kötetekben. Az alapos értelmezést, szövegelemzést követően Tapodi Zsuzsa megállapítja, hogy részben az újrakiadásoknak, újraértelmezéseknek, kétnyelvű kiadványoknak köszönhetően is Markovits „*életművének újraértékelése, a kánon pereméről történő elmozdulása figyelhető meg*”. (41. o.)

A *Mindig rosszkor rossz helyen* Daday Loránd pályájának fordulatait, a Daday-életmű problematikus befogadásának társadalmi-politikai vetületeit vizsgálja a *Zátony* című regény, a *Csütörtök*, az elbeszélések, novellák, valamint a Daday-drámák bemutatásával.

Kolozsvár képeinek változásait, változatait követi nyomon Bálint Tibor *Zokogó majom*, valamint Tompa Andrea *Fejtől s lábtól. Kettő orvos Erdélyben* és az *Omerta* című regényeiben a *Zokogó majmok és fecsegve hallgató hősök* tanulmány. A perifériák rajza, helyek és nemhelyek, a centrum és periféria dinamikája, a külváros felszámolására tett kísérlet, az építés és rombolás motívumai felől közelít a regények értelmezéséhez, rámutatva, hogy a vizsgált művek fiktív terében a megjelenített helyszínek nemcsak földrajzi értelemben mutatnak átfedéseket, hanem jelképes heterotópiák, amelyekbe a válságos vagy veszélyes helyzetbe került hősök kerülnek. De börtön az egész társadalom, és „*Annak sikerül helyé változtatni a nemhelyet, (...) aki megőrzi az identitását, a pozitív eszmékbe vetett hitét, a szerves társas kapcsolatait.*” (93. o.)

A kollektív mentális képzetekkel, a másik ember, az idegen megítélésével, reprezentációjával, a másság képpel foglalkozó tudományos paradigma, az imagológia képezi az értelmezési alapot Eginald Shlattner két regényének, a *Fejvesztett kakas* (Der geköpfte Hahn) és a *Vörös kesztyű* (Rote Handschuhe) elemzéséhez. Az első alkotás fejlődésregény, hőse a felnőtté válás során a legádázabb politikai-társadalmi körülmények között távolodik el azoktól a sztereotípiáktól, idegengyűlölettől átítatott rasszista jelszavaktól, amelyeket a környezete belesulykolt, életáldozattal váltja meg önmagát, a második regény a kommunizmus borzalmainak, az élet kiszolgáltatottságának, törékenységének története. A két szöveg értelmezésében közös motívum az idegen-kép, a másság, ezt a nyomvonalat követi az elemzés.

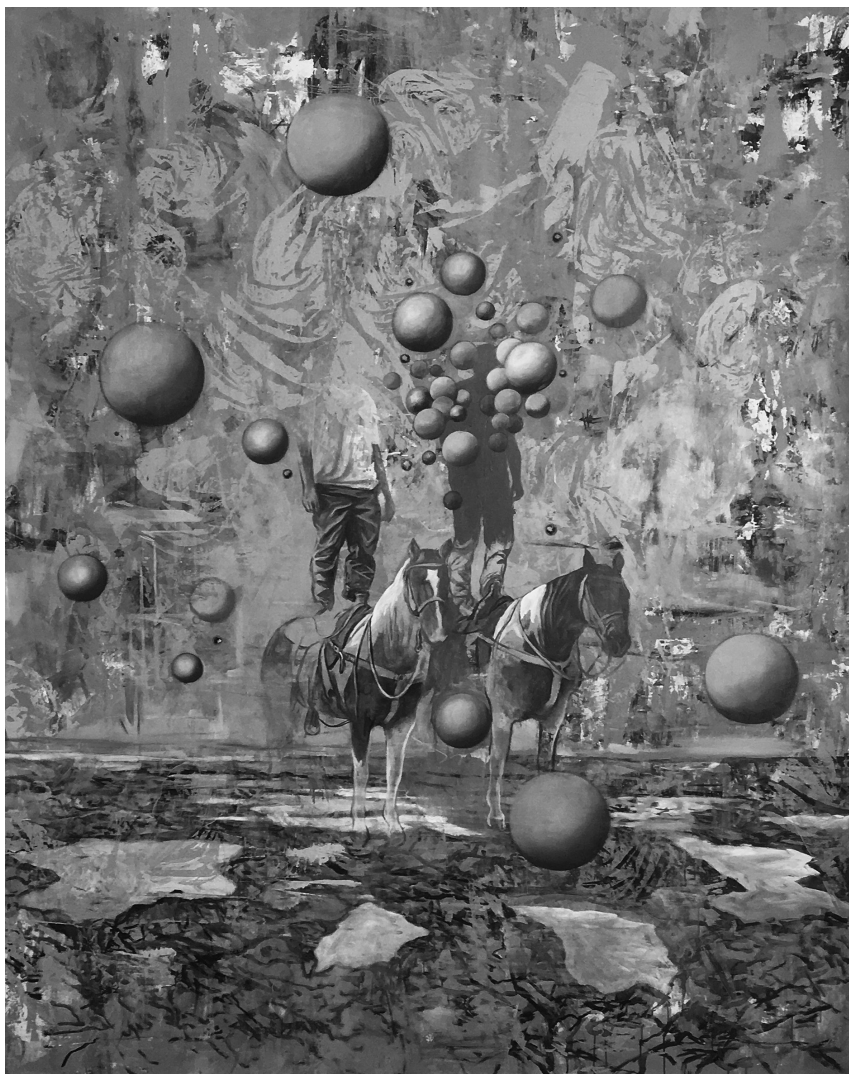
Az *Önmagunk árnyékává válni. Családrégény a 21. században* című írás Gerlóczy Márton *Mikecs Anna – Altató* című művét értelmezi. A vizsgálódás a családmodellek és traumák felől közelíti meg az Áprily–Jékely–Shéfer család történetét, és fedezi fel a világirodalmi modellek: Thomas Mann *A Buddenbrook ház* és Gabriel García Márquez *Száz év magány* című regényeinek hatását; értelmezi Mikecs Anna, az egyes szám harmadik személyű, ám a történetet mégis belülről látó, három és fél éves korában meghalt kislány narrátor szerepét:

„A regényben feltáruló női sorsok egyre szűkülő mozgásterének ellensúlyaként a lányutódok nagyobb szabadsága jelenik meg. Paradox módon a legszabadabb Mikecs Anna, a halott, akit már nem köt semmi társadalmi konvenció. Övé a mesélés szabadsága.” (123. o.)

Szintén a trauma-elmélet felől közelít a Tompa Andrea *Fejtől s lábtól. Kettő orvos Erdélyben, A hóhér háza, Omerta és Haza* című alkotásaihoz az *Egyéni és kollektív traumák Tompa Andrea regényeiben* című tanulmány. Tompa Andrea műveiben a veszteség visszatérő motívum, a kérdés az, hogy az ebből adódó traumákat hogyan próbálja feloldani a főhős: a kibeszélés vagy a hallgatás, elhallgatás révén? És mi az érvényesülés, az önérvényesítés ára? A hatalommal, társadalmi elvárásokkal való szembeszegülés vagy az alkalmazkodás?

A *Világok között* című fejezetbe négy tanulmány tartozik: a *Valós, virtuális-imaginárius, fiktív két 21. századi regényben* a mágikus realizmus felől közelítve tárgyalja az imaginárius és fiktív, a referencialitás, fikcionalitás és a groteszk kérdéseit. A mítoszkritika és mítoszürtelmezés, az animal turn és ökokritika teremti meg az alapot a vizsgálódás számára további két tanulmányban: Az *Állati narrátorok az erdélyi magyar prózában* Selyem Zsuzsa *Moszkvában esik. Egy kitelepítés története* című regényét, *A kemény vízben át a hold* című novelláját, valamint Daday Loránd *Zátony* című művét értelmezi; az *Örök Káin* tanulmány pedig John Steinbeck *Az édentől keletre* című alkotásában az amerikai mítosz és a káini társadalmi valóság összefüggéseit világítja meg.

A kötetet záró értekezés, elemzés az irodalom és a filmfeldolgozások kapcsolatát tárgyalja Stanislaw Lem *Solarisa* és Andrej Tarkovszkij, valamint Steven Soderbergh filmadaptációja kapcsán.

Szellemlovasok, 2020
(160 x 200 cm, olaj, vászon)